

APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Britannus János nagyváradai rektor 1261–1328 közti emléke.

A váradai káptalan történetét *Kereszturi* József Alajos írta meg ily című munkájában: „Compendiaria descriptio foundationis ac vicissitudinum episcopatus et capituli M. Varadiensis.“ (M. Varadini, 1806) és különösen a nagyváradai püspökök sorával ismertettek meg *Pray* György „Specimen hierarchiae“ II. k. 87—201. és *Gánóczy* Antal „Episcopi Varadinenses fide diplomatum concinnati“ cz. művében (Viennae, 1776.) De az említett munkák egyikében sem leljük Britannus Jánosnak, a ki „Ecclesiae Varadiensis rector“-ának neveztetett, említését. Emlékét mindazáltal fentartva látjuk egy ily című munkában: „Vironum illustrium ex ordine Eremitarum Divi Augustini elogia cum singulorum expressis ad vivum iconibus, auctore F. Cornelio Curtio, eiusdem ordinis historiographo et diffinitore generali.“ Antverpiae apud Johannem Cnobbarum 1636, negyedrétkben. E munkának 129. lapján találhatik anconai Triumphus Ágostonnak életrajza (a ki 1243-ban született, 1328 április 2-ikán Nápolyban meghalt és az említett szerzetnek prior generalisa volt) és a 137. lapon előszámíttatván Triumphus Ágostonnak munkái, azok között a következőt is leljük: „Decretalem firmiter de summa Trinitate et fide catholica explanavit rogante Johanne Britanno viro illustri et ecclesiae Varadiensis rectore“ esztendőszám nélkül.

Ezen Britannus János (hihetőleg angol) nagyváradai kanonok, nem pedig odavaló püspök lehetett, mert 1261-től kezdve (akkor kezdette t. i. most említett Triumphus Ágoston papi pályáját) 1328-ig, mely esztendőben meghalt nem találhatik Britannus János nevű nagyváradai püspök, ha csak ezen név alatt nem akarjuk érteni Ivánka Jánost, a ki 1318-tól 1329-ig nagyváradai püspök vala, mely esetben a magyarhoni Ivánka-családnak angol eredetűnek kéne lenni.

Vélekedésem szerint lehetett ezen Britannus János azon nagyváradai kanonok, a ki a nagyváradai káptalannak egy 1298-beli oklevelében (említett *Kereszturi* I. k. 141. l.) Johannes Cantor Canonicus név alatt jelenik meg. (Sajátkezű, *Miscellanea* cz. gyűjt. XXI. kötetében, Erdélyi N. Múzeum levéltára.)

Gr. Kemény József.

Megjegyzés. Most, hogy immár az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára elkészült gróf Kemény József kéziratai rendezésével, alkalomadtán e helyen közöljük azokat az apróbb kiadatlan czikkeit és följegyzéseit, melyek még ma — halála után 55 esztendő múltán — is sok használható adatot tárnak fel és avult irályuk mellett is érdekesek és tartalmasak. Szerk.

A krivádiai őrtorony — középkori.

Hunyadvármegye Magyarország egyik legérdeesebb vármegyéje. Mindenki megtalálja itt érdeklődésének tárgyát. A túristát gyönyörködteti a Hátszeg szép medenczéje s megmászhatja hazánk legmagasabb hegységeinek kettejét: a Retyezátot és a Páringot. Az etnografus az itteni oláh-ságban tanulmányozhat bőségesen. A természetvizsgáló is sok érdekeseget talál. A Zsilvölgy szén-, Gyalár vas-, Brád—Nagyág arany-bányászata; Vajdahunyad, Kudsir vaskohászata a bányászt és kohászt részesíti elsőrangú tanulmányban. Míg a hazánk történeti múltja és kulturája iránt érdeklődő a legősibb kortól napjainkig talál e megyében bőséges anyagot. Hisz itt vannak a rómaiak Dáctiája fővárosának: Ulpia-Trajanának (Sarmizegethusa) romjai; az Árpádok korából több templom; a középkor oligarcháinak számos porladozó vasfészke, köztük a legszebb csúcsíves profán-építményünk: Hunyadi János vajdahunyadi várkastélya s az erdélyi fejedelmek nem egy jelentékeny építménye.

Bizonyára mindenkinek feltűnt, a ki Piskiről Petrozsényba igyekezett, Krivádia állomásán túl az a rom, melyet a pálya nagy ívben megkerül s mely egy dombot koronázva, komoran néz lóréseivel a XIX. század prűszkölő közlekedési eszközére s a különben is szép táj képének festőiségét csak emeli.

Neokomkorú mészke alkotja már itt a hegyeket, mely mészkebe mély, szűk mederben rohan tovább a Sztrigy vize. A függélyes falat alkotó bal part egyik emelkedettebb helyén áll a torony. Alaprajza kerek, belső átmérője 12 méter; helyben fejtett alaktalan termésköböl rakott fala 1·5 m. vastag és 3·5 m. magas. A falban, a fal vastagsága irányában kerek, a fal hosszában pedig négyszögű gerendák voltak beépítve, ma csak helyük van meg. Északi részében van a bejárás, ezentúl pedig a nyugati és déli részen félkörben hat, befelé kitáguló lőrés van. Az építmény belsejében, 3 m. magasságban a fal vékonyabb, mellvédet formál, úgy hogy belül köröskörül járni lehet, míg kívül e magasságban a karzat tartó gerendáinak lyukai láthatók. A mellvéd a keleti oldalon megszakad s itt lehetett az az ajtó, melyen át a külső karzatra kijártak.

A krivádiai őrtorony csinos képét és pontos méretű alaprajzát, megátmetszetét *Szinte* Gábor közölte az „Archaeologiai Értesítő“ 1894. évi. 113. lapján. Legelőször 1847-ben Neugebauer Károly régiségbúvár ismertette s őt követve Téglás Gáborig mindenki *római építménynek* mondja.¹ Véleményem szerint leirói azonban *nem vették figyelembe, hogy itt a középkorban is jelentékeny kultúra volt* s ezért építés módja, *lőrésai* és *őregtoronyszerűsége* miatt én *középkorinak* nézem. Hogy itt a közelében

¹ Rómainak nevezi pl. *Kuzsinszky* Bálint az u. n. Milleniumi történet I. k. CLXXV. lapján és legújabban *Téglás* Gábor *Hunyadvármegye története* I. k. 158–162. l.

vitt a római út, *még nem* bizonyítja *római* koruságát. A római utat védő castellumok négyszögűek, jóval nagyobbak s mint az természetes: közvetlenül az út mellett vannak, akárcsak manapság az útkaparók házai. Valószínűbb ennél, hogy tán Hunyadi János korában a Vulkán-szoroson át betörő törökök megfigyelésére épült e torony, hiszen tudvalevőleg Hunyadi János 1455-ben a Vulkán-szorosban a betörő törököt megverte, tovább jönni nem engedte. Mert védelmi célból jelentéktelen e torony: aránylag kicsiny, kevés ember fér el benne.

Halaváts Gyula.

Pályázat a Kovács Sámuel-pályadíjra.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület pályázatot hirdet *magyar történelmi tárgyú balladára* vagy *kisebb költői elbeszélésre*. Jutalma néhai Kovács Sámuel dési református lelkész 2000 korona alapítványának egy évi kamata.

Idegen kézzel vagy gépen írt, egybefűzött vagy kötött pályaművek jelíggel levéllel ellátva 1910 május 25-ig az Erdélyi Múzeum-Egyesület titkárához Kolozsvárra (Egyetemi Könyvtár) küldendők.

Az egyesület bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztálya három tagjának bírálata alapján a pályadíj a legjobb s magában is irodalmi értékű pályaműnek az alapító rendelkezése szerint Sámuel napján adatik ki.

Kolozsvár, 1910 márczius 30-án

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöksége.